

CHARLES LEVI

Ubezpieczenie klęsk żywiołowych. Francuskie rozwiązanie systemowe CatNat

Francuski rynek ubezpieczeń należy do najstarszych i najbardziej dojrzałych w Europie. Charakteryzuje się nie tylko wysokim poziomem świadomości ubezpieczeniowej obywateli, ale również dojrzałymi i sprawdzonymi rozwiązaniami koncepcji funkcjonowania poszczególnych typów ubezpieczeń. Wśród nich na uwagę zasługuje system ubezpieczeń katastroficznych, który swoim zasięgiem obejmuje nie tylko regiony Francji europejskiej, ale również egzotyczne terytoria zamorskie o zróżnicowanych warunkach naturalnych, gdzie występują odmienne ryzyka katastroficzne. Dla tych wszystkich typów zdarzeń katastroficznych opracowano spójny system ubezpieczeń o nazwie CatNat, który funkcjonuje od 1982 r.

System ten obejmuje swoją ochroną szkody zarówno na budynkach, jak i pojazdach, które mają charakter „bepośredni”, to znaczy wynikają wyłącznie z działania czynnika naturalnego. Pokrycie ubezpieczeniowe obejmuje bezpośrednie koszty związane ze szkodami materialnymi, między innymi utratę zysku brutto oraz dodatkowe koszty operacyjne poniesione przez przedsiębiorstwa. Podstawą do uruchomienia systemu wypłat z ubezpieczeń katastroficznych jest ogłoszenie stanu klęski żywiołowej. Lista ryzyk, na których skutek mogą powstać powyższe szkody, obejmuje: powódź, lawinę błotną, trzęsienie ziemi, ruchy masy śniegowej lub lodowej, osunięcie się ziemi (włącznie z osiadaniem z powodu suszy, tzn. subsidence) oraz tsunami. Szczegółowe rozwiązania systemu stymulują wzrost działań prewencyjnych w regionach zagrożonych katastrofami naturalnymi. Dodatkowo wprowadzono cały system fransyzyz, które wymuszają zachowania zmierzające do minimalizacji strat wśród ubezpieczonych.

Wieloletnie obserwacje i doświadczenia wymuszają ciągłe modyfikacje systemu, aby poprawić jego skuteczność oraz zapewnić wypłacalność odszkodowań przy rosnącej wartości szkód katastroficznych.

Wprowadzenie

Oryginalność francuskiego systemu ubezpieczeń klęsk żywiołowych polega na połączeniu czterech programów komplementarnych, które stanowią zabezpieczenie wszystkich rodzajów szkód powstałych jako rezultat wystąpienia klęsk żywiołowych. W skład tych programów wchodzi:

1. Zdarzenia ubezpieczalne w ramach tradycyjnych umów ubezpieczeniowych (huragan, gradobicie, złogi śniegu na dachach, przymrozki)
 2. Państwowy Fundusz Gwarancyjny na wypadek Klęsk Żywiolowych Rolniczych (Fonds National de Garantie des Calamités Agricoles) założony na mocy ustawy z 10 lipca 1964 r., który obejmuje szkody nieubezpieczone poniesione przez gospodarstwa rolne, dotyczące utraconych zbiorów i pogłowa zwierząt
 3. Fundusz Zapobiegania Poważnym Zagrożeniom (Fonds de Prévention des Risques Naturels Majeurs) założony na mocy ustawy z dnia 2 lutego 1995 r., który umożliwia wypłatę odszkodowań dla osób, które państwo wyłącza z terenów na skutek wystąpienia osuwiska, lawiny lub zalania
 4. System CatNat, obejmujący inne szkody wynikające z klęsk żywiołowych ustanowiony ustawą z dnia 13 lipca 1982 r.
- Dla każdego z tych programów został opracowany skuteczny system zapobiegania zagrożeniom.

1. Geneza ustawy z dnia 13 lipca 1982 r., powołującej system CatNat

Przed wejściem w życie ustawy katastrofy naturalne typu: powódzie, trzęsienia ziemi, tsunami, wybuchy wulkanów itp. tradycyjnie były wyłączone z umów ubezpieczenia. Ten brak ochrony ubezpieczeniowej miał trzy główne przyczyny:

- Brak wiarygodnych danych statystycznych dotyczących występowania tych zjawisk
- Znaczące ryzyko kumulacji (pojedyncze zdarzenie może dotyczyć dużej liczby ubezpieczonych)
- Ryzyko selekcji negatywnej (ubezpieczają się tylko osoby narażone na ten typ zdarzeń, stąd stawki taryfowe w strefach zagrożonych mogą być bardzo wysokie).

Pod koniec 1981 r. w dolinach Saony i Rodanu, w południowo-zachodniej Francji, wystąpiły poważne powódzie. Fundusz publiczny, z którego dotychczas pochodziły środki na pokrycie szkód w mieniu publicznym, został przekształcony w fundusz mieszany, obejmujący zarówno stronę publiczną, jak i prywatną. Ten ostatni projekt stał się podstawą do uchwalenia ustawy z dnia 13 lipca 1982 roku.

Rozwiązanie francuskie w zakresie zarządzania ryzykiem katastroficznym opiera się na dwóch filarach dotyczących:

- Odpowiedzialności poprzez różne akcje prewencyjne i edukacyjne
- Solidarności, która jest podstawą odszkodowania.

2. Prewencja i edukacja

Plan zapobiegania zagrożeniom naturalnym (Plan de Prévention des Risques: PPR) jest podstawowym narzędziem zapobiegania zagrożeniom.

Plan ten uwzględnia wszystkie zagrożenia naturalne i wyznacza trzy rodzaje obszarów:

- obszar czerwony, gdzie nie wolno budować,
- obszar niebieski, gdzie budowy są dozwolone po uzyskaniu zgody władz,
- obszar biały, gdzie wolno budować.

Również ubezpieczyciele odgrywają ważną rolę w zapobieganiu zagrożeniom naturalnym. W 2000 roku założyli stowarzyszenie MRN (Mission des Risques Naturels) prowadzące bazę danych i badania na temat żywiołów (www.mrn-gpsa.org). Stowarzyszenie to ma na celu propagowanie lepszego zrozumienia zagrożeń naturalnych i podniesienia świadomości na temat znaczenia zapobiegania tym zagrożeniom. MRN oferuje analizy zagadnień związanych z zagrożeniami naturalnymi i ich zapobieganiem.

3. Ubezpieczenie

Zgodnie z ustawowymi zapisami z 1982 r., aby doszło do wypłaty odszkodowania za szkody katastroficzne, muszą być spełnione dwa warunki.

1. Administracja państwowa powinna ogłosić stan klęski żywiołowej
2. Majątek uszkodzony powinien być objęty umową ubezpieczenia od ognia i innych zdarzeń losowych.

Ubezpieczeniem objęte są zarówno nieruchomości, jak i pojazdy. Ubezpieczenie nie jest obojętne, ale obowiązkowy jest dodatek do każdej polisy ubezpieczeniowej majątkowej dla dóbr sytuowanych w części europejskiej Francji i w (prawie) wszystkich terytoriach zamorskich.

Mechanizm funkcjonowania polisy jest podobny do tradycyjnej ochrony ubezpieczeniowej, tzn. ubezpieczyciel zawiera umowę, inkasuje składkę, likwiduje szkodę i wypłaca odszkodowanie. Jednakże cztery istotne zasady, na których oparte jest to ubezpieczenie, znajdują się poza zakresem regulacji opracowanych przez ubezpieczyciela. Są to: definicja ryzyka, deklaracja klęski żywiołowej, stawki ubezpieczeniowe i franszyza.

Ustawa przewiduje, że przez klęskę żywiołową rozumie się „zjawiska nieobjęte ubezpieczeniem, bezpośrednie szkody materialne, których determinującą przyczyną było nadzwyczajne natężenie czynnika naturalnego”. Lista ryzyka, na których skutek mogą powstać powyższe szkody, nie wyczerpuje wszystkich ryzyk, lecz obejmuje: powódź, lawinę błotną, trzęsienie ziemi, ruchy masy śniegowej lub lodowej, osunięcie się ziemi (włącznie z osiadaniem z powodu suszy, tzn. subsidence) oraz tsunami.

Powstałe szkody, które podlegają ochronie, muszą być „bezpośrednie”, to znaczy wynikające wyłącznie z działania czynnika naturalnego. Pokrycie ubezpieczeniowe obejmuje bezpośrednie koszty związane ze szkodami materialnymi, między innymi utratę zysku brutto oraz dodatkowe koszty operacyjne poniesione przez przedsiębiorstwo.

Franszyzy są też ustalane przez państwo i, po kilku zmianach, od 1 stycznia 2002 r., przedstawiają się w następujący sposób:

- Dla majątku do użytku indywidualnego franszyza wynosi 380 euro
- Dla majątku do użytku profesjonalnego franszyza wynosi 10 proc. wartości szkody (minimum 1 140 euro)
- W przypadku ubezpieczenia typu Business Interruption franszyza wynosi równowartość trzech dni roboczych (minimum 1 140 euro)
- W przypadku szkody związanej z osiadaniem (subsidence) franszyza jest pomnożona przez cztery dla ubezpieczeń majątku do użytku indywidualnego, tj. 1 520 euro; dla majątku do użytku profesjonalnego franszyza ta została ustalona na poziomie 3 050 euro.

Ponadto od 1 stycznia 2001 roku w celu wspierania realizacji działań prewencyjnych kalkulacja wysokości franszyzy uległa modyfikacjom. Zróżnicowanie wysokości franszyzy jest stosowane w miejscowościach, które nie mają jeszcze planu zapobiegania zagrożeniom (PPR). W szczególności brana jest pod uwagę liczba zgłoszeń szkód pochodzących z danej miejscowości, związanych z daną klęską żywiołową w ciągu ostatnich pięciu lat. Mnożnik franszyzy zależny jest od liczby tych zgłoszeń i przedstawia się następująco:

- od 1 do 2 zgłoszeń: podstawowa franszyza,
- 3 zgłoszenia: franszyza podwojona,
- 4 zgłoszenia: franszyza potrójona,
- 5 zgłoszeń i więcej: franszyza pomnożona przez 4.

Stawki za ubezpieczenie są ustalone przepisami rozporządzenia administracji państwowej. Składka za ochronę ubezpieczeniową w przypadku ryzyk katastroficznych jest doliczana do podstawowej składki za ubezpieczenie wg następującej taryfy:

- Dla ubezpieczeń majątkowych dodatek ten wynosi 12 proc. składki podstawowej dotyczącej ubezpieczeń mieszkań, nieruchomości itp. (5,5 proc. w latach 1982–1983, a następnie 9 proc. do roku 1989)
- Dla ubezpieczenia pojazdów: dodatek wynosi 6 proc. składki podstawowej dotyczącej ryzyka ognia i kradzieży albo 0,5 proc. składki przy ubezpieczeniu autocasco (odpowiednio 9 proc. albo 0,8 proc. do 1985 roku).

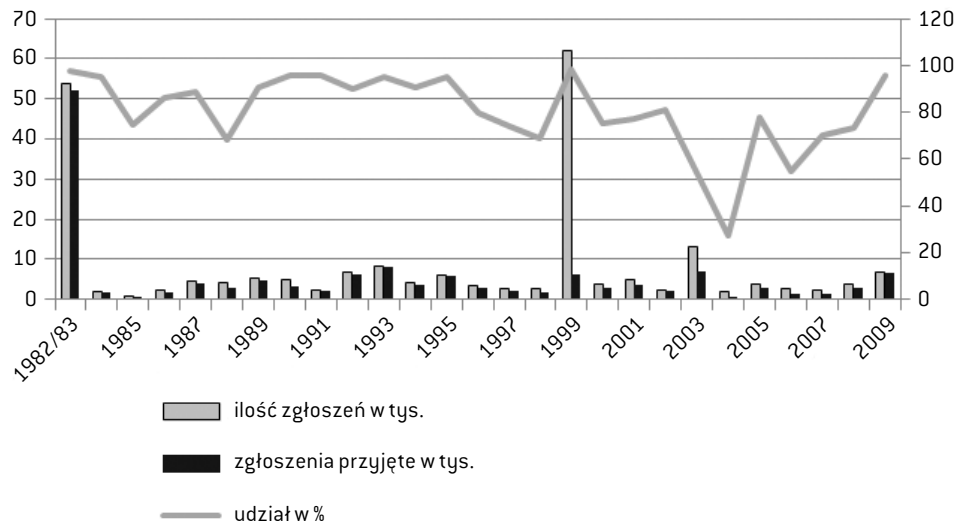
W sprawach związanych z funkcjonowaniem ubezpieczeń w zakresie skutków klęsk żywiołowych poszczególne podmioty mogą się zwracać do Bureau Central de Tarification (BCT, Centralne Biuro ds. Taryfikacji). BCT to instytucja, która jest regulatorem dla kilku ubezpieczeń obowiązkowych. Ubezpieczony może odwołać się w przypadku odmowy przez zakład ubezpieczeń zawarcia umowy ubezpieczenia. Do BCT może także odwołać się ubezpieczyciel w przypadku nierespektowania wniosków z PPR oraz prefekt (odpowiednik wojewody) lub prezes Caisse Centrale de Reassurance (CCR – Państwowy Zakład Reasekuracyjny) w przypadku nieuzasadnionych praktyk stosowanych przez zakłady ubezpieczeń wobec swoich klientów lub w przypadku wykrycia braku staranności działań, mających na celu ograniczenie narażenia danego obiektu na ryzyko.

4. Odszkodowania

Zgodnie z rozwiązaniami przyjętymi we francuskim prawie, z wnioskiem o uznanie stanu klęski żywiołowej występuje burmistrz danego rejonu i przedkłada go prefektowi. Następnie zbiera się komisja, która wydaje opinię na temat stanu klęski żywiołowej (lub jej braku) w rozumieniu ustawy. Komisja ta składa się z przedstawicieli następujących ministerstw: Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Gospodarki (reprezentującego Skarb Państwa), Ministerstwa Budżetu i Ministerstwa Ekologii, Energii i Zrównoważonego Rozwoju. CCR zapewnia obsługę sekretariatu Komisji. Jeśli opinia Komisji jest pozytywna, stanowisko to zostaje potwierdzone przez publikację międzyresortowego dekretu w dzienniku ustaw.

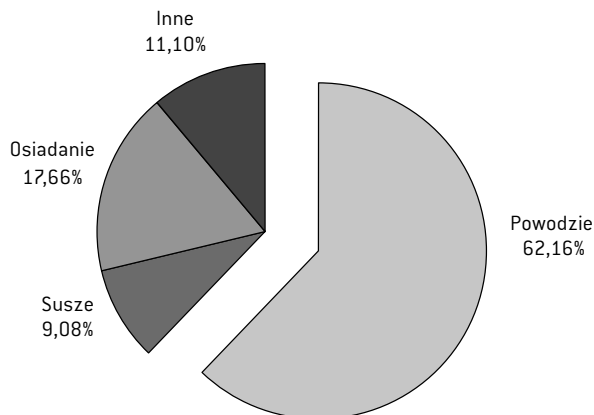
Na wykresach (rysunek 1 i 2) zaprezentowano efekty funkcjonowania Komisji od początku systemu CatNat we Francji. Pierwszy z nich przedstawia zależność między liczbą zgłoszeń (lewa oś w tysiącach) i wskaźnikiem przyjętych zgłoszeń w stosunku do liczby zgłoszeń ogółem (prawa oś w proc.). Rysunek 2 przedstawia podział zgłoszeń według rodzaju klęski.

Rysunek 1. Liczba zgłoszonych miejscowości w latach 1982–2009 a odsetek przyjętych zgłoszeń

Źródło: CCR les catastrophes naturelles en France, Mai 2010.

Rysunek 2. Struktura przyjętych zgłoszeń według rodzaju klęski (okres 1982–2009)

Źródło: CCR les catastrophes naturelles en France, Mai 2010.

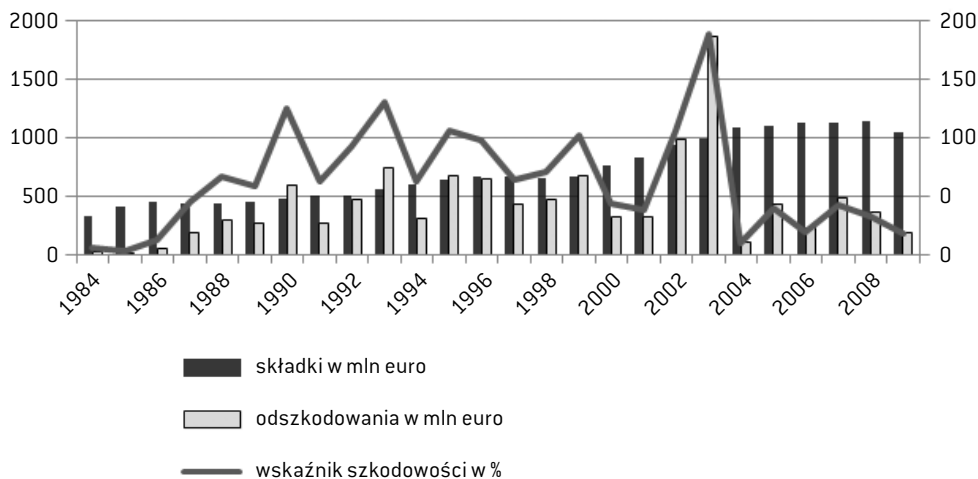
5. Wyniki szkodowości

Na pierwszym rysunku przedstawiono wyniki szkodowości systemu CatNat w okresie od 1984 roku do 2009 roku. Wygląda na to, że system ten jest dość zrównoważony. Ale nie wolno zapominać, że równowaga ta jest podatna na występowanie poważnych zdarzeń. Na przykład szacowany koszt bezpośrednich szkód z powodu dużej powodzi w Paryżu i okolicach wyniósłby około 11 miliardów euro. Trzęsienie ziemi na Lazurowym Wybrzeżu w okolicach Nicei kosztowałoby 15 miliardów euro.

Gwałtowny wzrost roszczeń osłabił w ostatnich latach równowagę i kondycję finansową tego systemu. Sytuacja ta wynikała z ciągłego wzrostu wartości przeciętnej szkody spowodowanej przez

osiadanie gruntu z powodu suszy obserwowanej od 1989 roku oraz częstotliwości występowania powodzi. W 2003 roku zdarzyła się wyjątkowa susza, a także powódź na dużą skalę na południu Francji. Wskaźnik szkodowości w tym roku osiągnął rekordowy poziom 189 proc.

Rysunek 3. Wartość składek i szkód w systemie CatNat w latach 1984–2009, bez autocasco

Źródło: CCR les catastrophes naturelles en France, Mai 2010.

Tabela 1. Najważniejsze wydarzenia katastroficzne we Francji i wartość wyrządzonych przez nie szkód

Okres	Rodzaj zdarzenia	Wartość szkód w mln euro
1989–2009	Osiadanie z powodu suszy	2900
1995	Powódź	320
1996	Trzęsienie ziemi (Anncy)	60
1999	Powódź	300
1999	Huragany Lothar i Martin*	165
2001	Powódź	100
2002	Powódź	665
2003	Powódź	740
2003	Osiadanie z powodu suszy	1000
2004	Trzęsienie ziemi (Gwadelupa)	60
2007	Huragan Dean (Gwadelupa)	200
2007	Trzęsienie ziemi (Martynika)	50
2008	Powódź	150

* dotyczy tylko części szkód wyrządzonych przez wodę

Źródło: CCR les catastrophes naturelles en France, Mai 2010.

6. Reasekuracja

Caisse Centrale de Reassurance (CCR), czyli Państwowy Zakład Reasekuracyjny został założony w 1946 roku. Oferuje on reasekurację ryzyka CatNat. Mimo braku obowiązku skorzystania z tego programu reasekuracji i szerokiej dostępności oferty od reasekuratorów prywatnych – prawie każdy zakład ubezpieczeń we Francji jest reasekurowany przez CCR w zakresie ryzyka CatNat.

Od 1982 roku podstawowa struktura programu reasekuracyjnego proponowanego przez CCR jest zasadniczo niezmienną. Opiera się na dwóch rodzajach reasekuracji: umowie kwotowej (*quota share*) i umowie typu Stop Loss.

W umowie kwotowej ubezpieczyciel ceduje część składki (najczęściej 50 proc.) i CCR wypłaca ten sam udział w szkodach. Udział własny ubezpieczyciela jest pokryty w ramach drugiej umowy (Stop Loss). Zachówek ubezpieczyciela wynosi między 120 a 300 proc. przypisu składki na udziale własnym. Wysokość zachowku zależy od awersji do ryzyka ubezpieczyciela i ceny Stop Lossu. W ramach umowy Stop Loss, CCR wypłaca szkody po przekroczeniu zachowku (mechanizm identyczny do franszyzy redukcyjnej w ubezpieczeniach).

Gwarancja CCR w stosunku do oferty reasekuratorów prywatnych ma ten plus, że nie jest limitowana (Stop Loss jest nieograniczony) i opiera się na gwarancji Skarbu Państwa.

Podsumowanie

Funkcjonujący we Francji system ubezpieczeń katastroficznych, mimo długiego istnienia i kilku przeobrażeń, jakim był poddawany w ciągu ostatnich trzech dekad, nadal może być udoskonalany. Francuska administracja państwowa pracuje nad projektem reformy systemu CatNat. Głównym celem planowanych zmian jest zwiększenie przejrzystości systemu, skrócenie czasu oczekiwania na wypłatę oraz wzmocnienie polityki zapobiegania zagrożeniom.

Francuski system ubezpieczeń klęsk żywiołowych zapewnia zasadę równości wobec żywiołów, która jest zapisana we wstępie Konstytucji Francuskiej. System ten może stać się modelowym przykładem rozwiązań dla całej Unii Europejskiej, w tym również dla Polski, która przymierza się do wprowadzenia rozwiązań o podobnym charakterze. Rozwiązania francuskie stanowią integralną część rozbudowanego systemu legislacyjnego we Francji. Jest on elastycznie połączony z wieloma innymi regulacjami prawnymi, jak na przykład z przepisami w zakresie zarządzania i gospodarowania nieruchomościami. Dzięki temu wymusza na właścicielach zachowania prewencyjne przy zaangażowaniu niewielkich środków finansowych.

Bibliografia

CCR les catastrophes naturelles en France, Mai 2010.

Catastrophes naturelles Prévention et Assurance, Mission Risques Naturels, www.mrn-gpsa.org, 2010.

L'assurance des catastrophes naturelles, FFSA, www.ffsa.fr, 2010.

Insurance of natural disasters. French CatNat systemic solution

The French insurance market is one of the oldest and most mature ones in Europe. What is characteristic for it is not only a high level of citizens' insurance awareness, but also mature and well-tested solutions for the operation of individual types of insurance. A solution which deserves attention is a system of natural catastrophe insurance, whose scope covers not only France's European regions but also exotic off-shore territories with varied natural condition and different catastrophe risks. A coherent insurance system called CatNat has been created for all types of natural catastrophe events and has been operational since 1982.

The system's protection covers both damage to buildings and vehicles which is "direct" i.e. is caused only by the natural factor. The insurance cover includes all costs connected with damage to property, among other things, loss of gross profits and additional operational costs incurred by enterprises. The system of payments under the natural catastrophe insurance can be initiated if the natural disaster is announced. The list of risks as a result of which the above-mentioned losses may arise include: flood, mudslide, earthquake, movement of snow or ice mass, landslide (including subsidence) and tsunamis. System's detailed solutions stimulate growth of preventive actions in the regions exposed to natural disasters. In addition, a whole franchise system has been introduced which forces insured persons to behave in a manner which minimises losses.

Observations and experience gained over the years require constant modifications to the system in order to improve its effectiveness and ensure compensation payment in the context of growing value of catastrophe losses.

CHARLES LEVI – aktuariusz, sekretarz Polskiego Stowarzyszenia Aktuariuszy; członek rady nadzorczej Polish Re i przedstawiciel francuskiej firmy aktuarialnej Actuaris na Europą Środkową i Wschodnią. Jest Francuzem mieszkającym na stałe w Warszawie.